

Våra Öar

Stort och smått från Björkö-Arholma Hembygdsförening - Nr 5 /2004

25 kr

Från Arselskura till Piss-Lisas

Av Jerker Persson

Har det bott vikingar på Björkö? Vem var Piss-Lisa, och vem var Svedholm som bodde i en stuga vid Stillmans kärr? Och vem var Stillman? Är det de fasansfulla kosackerna från 1719 som lagat mat vid Ryssugnsviken och begravt sina döda vid Kyrkogårdsviken? Se där, en massa frågor som väcks när man börjar fundera på våra öars ortnamn. Finns det några svar?

Vi kan ju lämpligen börja leta i *Svenskt ortnamnslexikon*, som Språk- och folkminnesinstitutet i Uppsala gav ut förra året. Mats Wahlberg var redaktör för det omfattande arbetet. I boken förklaras närmare 6000 ortnamn, och där hittar vi:

"Björkö-Arholma sn, Bro och Vätö skg, Uppland. Birke (thinglagh) 1409; Arnholm ca 1300. - Sockennamnet är sammansatt av de båda önamnen *Björkön* och *Arholma*. *Björkön* innehåller fsv. *birke* 'björkbestånd', senare ombildat i anslutning till orden *björk* och *ö*. I *Arholma* är förleden fornsvensk singularis eller pluralis av *örn* och efterleden → *holm* 'holme'."

Vi får alltså veta att Björkö är ön med björkarna och att namnet nämns första gången i skrift 1409. Arholma är holmen med örnarna, och det namnet hittar vi första gången på en karta från åren

kring 1300. De här tolkningarna är *språkligt korrekta*, de står i *samklang* med namnens äldre skriftformer och har en *sakligt riktig bakgrund*, vilket är de tre främsta villkoren för att en ortnamnstolkning skall hålla måttet. Det finns förvisso fler uppfattningar om ursprunget på våra öars namn – några kanske mer fantasifulla än sakliga. I nästa nummer av *Våra öar* presenterar jag en tolkning av namnet Björkö från 1920-talet, i vilken man hör historiens vingslag brusa betydligt högre än suset från björkars lövkronor.

Hur som helst, både Björkö och Arholma är vad ortnamnsforskarna kallar *naturnamn*, d v s namn på öar, sjöar, skogar, berg och liknande. Andra ortnamnstyper är *bebyggelsenamn*, t ex Simpnäs, Stridsby, Söderbacken och Åhléngården, d v s namn på byar, gårdar, torp och hus. En tredje typ är *ägonamn*, vilket är benämningar på åkrar, ängar och annan jordbruksmark. Sådana namn är ganska vanliga på Björkö, t. ex Bramtegarna (i Stårbsnäs), Rumshamnsängen och Norra Bofjärdsängen.

Skaten är vanligast

Det finns närmare femhundra ortnamn på Björkö och i angränsande vatten, men då är inte Arholma och dess övärld medräknade. Så många namn

Björkö's ortnamn kan berätta mycket om vår historia

har jag hittat efter att ha lusläst bl. a. den äldsta generalstabskartan över vårt område (uppmätt 1875), skeppslagskartorna från början av 1900-talet, topografiska kartan (1977), de senaste årens fastighetskartor och inte minst vår egen Björkö-karta.

Det vanligaste namnet är *Skaten*, som jag hittat på fem olika platser på Björkö, från Bylehamn och söderut. Den topp som blir kvar efter en avverkad gran kallas skat(e) och det ger oss ett hum om ortnamnets ursprung - något långt och utstickande, t. ex en långsträckt udde.

Det finns rikligt med småöar, holmar och skär i våra vatten. Det har satt tydliga spår bland natur-

namnen, nämligen alla som slutar på -både (-både), grund(et), -holme(n), -klubb, -kobb, -kubb, -skär(et), -ö, -ör(en). Den som lyckas få tag i Elof Hellquists *Svensk etymologisk ordbok* finner att *både*, *båda* är en klippa eller ett skär nära vattenytan, att en *kobbe*, *kubbe* är ett rundat, mindre skär samt att en *ör* är ett stengrund, sandbank eller stenig holme - om vi nu blir klokare av det. Det som en gång var ett litet skär kanske har blivit holme, eller rentav en del av en udde, tack vare landhöjningen. Vilken gammal rospigg är det förresten som har gett namn åt *Per-Jansören*, söder om Marums brygga?

Fanns det vikingar i Glämsta?

Ett av de mer historiskt intressanta namnen på

I Utanåfjärden finns det både grund, holmar, örar, skär och kobbar

Björkö är *Glämsta*. Det är ett s. k. sta-namn, vilka har ett gammalt ursprung och är ett av de vanligaste sammansatta bebyggelsenamnen i Sverige. De flesta av dem har bildats från århundradena efter Kr. f. till vikingatiden. Ortnamnsforskarna var länge eniga om att sta(d) betydde (bo)plats, (bo)ställe, men enligt svenskt ortnamnslexikon pågår nu en intensiv debatt om vad denna efterled egentligen står för. Förleden är ofta ett personnamn eller ett ord för kulturmark. Var det manne en viking Gläm som först bosatte sig på Björkö? Tanken blir extra spännande när man tittar på bilder av vikingatidens Uppland. Flera farleder, som söker sig långt in mot landskapets mer bebodda delar mynnar i Storfjärden mittför Björkö. Nog steg vikingar då och då iland här och sparkade i den magra jorden för att bedöma möjligheterna för en bosättning. På vissa kartor hittar man det alderdomliga ägonamnet *Rudom* på Glämstas marker. Rud betyder röjning och efterleden -om är en pluralform, alltså röjningarna. Den som vandrar omkring i det området stöter på odlingsrösen här och där, nu omgivna av mer eller mindre tät barrskog – men i sanningens namn är det nog senare tiders bönder på Glämsta som har brutit den marken.

Andra spännande namn är *Ryssugnsviken* och *Kyrkogårdsviken*, där enligt sägnen ryssarna från 1719 års härjningar hade en bas och en kyrkogård. Mig veterligt är det ingen som hittills hittat vare sig ugn eller kosackskelett på dessa platser, men att ryssarna härjade svårt på våra öar sommaren 1719 råder det inga tvivel om.

Det är långt ifrån alla ortnamn på Björkö som sätter så'n fart på spekulationerna, men de kan ändå ha rätt mycket att berätta. På *Kvarnbacken* fanns det naturligtvis en väderkvarn, i *Sköthagen* hängde man sina skötar på tork och *Lervik (Hemviken)* är den leriga vik (det finns gott om lera där!) dit fartygen sökte sig hem efter seglings säsongen.

Väderstrecken har skapat många namn

De flesta av Björkö's namn är inte särskilt svårtolkade. Sjöfarande människor är vana vid väderstrecken, vilket många av ägo- och bebyggelsenamnen visar. Det finns två *Norrvreten* (vret är en liten, inhägnad åker), två *Södergården*, två *Söderängen*, fyra *Västergården*, två *Västerhägnan*, tre *Östergården* och två *Österängen*. Utgångspunkten för sådan namn är

en by eller en gård. En *Södergård* ligger söderut i byn och en *Söderäng* ligger söderut på gården.

Boston och *Lilla Frisko* har döpts av sjöfolk som var vittberesta och lånade hem namnen från Amerika. Uppkallelsenamn kallar man det tricket.

Några svårtolkade namn

Det finns några ortnamn som har väckt många frågor. Ett av dem är *Arsläjan* (tidigare bl a *Arslejan* och *Alisleje*). Någon har varit inne på likheten med det danska *Gilleleje*, som tydligen har med ordet lägga att göra – nämligen att lägga nät. Om vattnen kring *Arsläjan* varit särskilt lämpliga för nätfiske har jag ingen aning om, och så kvarstår ändå betydelsen av förleden *Ars*. Har det möjligen släktskap med *Arselskura*, två stenar närheten av *Rumshamn*, vars form man lätt kan föreställa sig. Vi får be vår begåvade läsekrets att komma med tolkningar och funderingar. De kommer att publiceras i nästa nummer av våra öar.

Inte så långt från *Arsläjan* ligger *Tvifallsskär* (tidigare *Tvifalskär*). Även här får vi be om läsekretsens hjälp med tolkningen.

Ni är även välkomna med ortnamn på Björkö som inte finns på officiella kartor. Då tänker vi på verkligt lokala namn, som i första hand användes av invånarna i en by eller kanske bara på en gård. Det är namn av typen *Svedholms stuga* vid *Stillmanskärr* (Öster Edsvik) eller det mustiga *Piss-Lisas* (Lervik). Adressen till redaktörerna finns i tidningen. Vi publicerar naturligtvis alla bidrag.

Om ni vill veta mer om ortnamn så kan ni kontakta Ortnamnsarkivet i Uppsala, som finns i Uppsala Arkivcentrum, Dag Hammarskjölds väg 19, tel 018-65 21 60. Där kan man få hjälp att tolka ortnamn, eller så kan man själv leta efter ortnamn i arkivet för att t. ex hitta äldre namnformer. Öppet 9-15.

Även Lantmäteriet på Lantmäterigatan 2 i Gävle har spännande arkiv för dem som är roade av ortnamn. Där finns bl a lantmäterikartor över de flesta av Björkö-Arholmas byar och gårdar med äldre ortnamnsformer och namn på torp och annat som i dag är bortglömda. Tel 026-63 30 00. Valfyllt hemsida: www.lantmateriet.se

Arholmaskutor i Vild-Hussens flodvåg

Av Siri Dahlberg

Vad hände med de "2:ne Arholma båtar" som en natt i juni 1796 låg vid kaj nedanför Fjåls Gästgivaregård i Medelpad? Ligger de kvar någonstans i Indalsälvens delta, eller seglade de hem igen? Sedan jag för snart 20 år sedan läste ett brev skrivet av Jan Jacob Petré på Lögdö Bruk, daterat den 10 juni 1796, har jag ställt mig frågan.

Skogen hade vid den här tiden börjat få ett penningvärde. Redan på 1750-talet hade man spekulerat om hur en flottled förbi Storforsen (lokalt kallad Gedungsen) skulle kunna åstadkommas. Storforsen, med en fallhöjd på 38 meter, låg 10 mil uppströms Indalsälven, På 1790-talet hade Storforsbolaget bildats. Som projekterare och arbetsledare hade bolaget anställt Magnus Huss.

Arbetet med att gräva en kanal genom grusåsen Lokängsremmen vid Ragundasjöns sydvästra ände påbörjades 1794. Efter protester från ortsbefolkningen fortsatte det 1795. För att göra en lång historia kort; 1796 inträffade vår och fjällflod samtidigt och natten mellan den 6 och 7 juni tog vattenmassorna över arbetet. Gedungsen tystnade, Ragundasjön (2 mil lång och ½ mil bred) tömdes och Döda fallet skapades. Uppströms Ragundasjön bildades ett nytt vattenfall, Hammarforsen, och älven grävde sig en ny fåra. Allt skedde inom loppet av 2 timmar. Flodvägen blev 25 meter hög när den passerade mellan de höga niporna, och den vållade stor förödelse.

Här i Indalsälvens mynning låg Arholmaskutorna som dränktes av jord i Vild-Hussens flodvåg

Arholmaskutor kringbäddade av jord

Nu citerar jag Petré: "Flodvägen medförde skog med rötterna, masteträd, spiror, bjälkar, bräder och ved av alla slag, hus dels hela med fönster och dörrar, dels ock sönderbrutna hus och lador. Hvarjehanda husgeråd, båtar större och mindre, kreatur med mycket annat till en sådan mängd att Elfven därav var uppfylld mellan båda bräddarna. Wid Indals kyrka hwarest Elfven ungefär är 600 alnar bred växte vattnet innan tvenne timmars tid till 10 alnars lodrätt höjd. Vattnet var af den medföljande jordmjöhlan, som det under flera mils väg skurit lös af de vid då fallande höga brinkarna, så uppgrumlat och tjockt att det aldeles liknade en lervälling. Denna faseliga jordmassa har redan gjordt en sådan uppgrundning att 2:ne Arholma båtar, som nedanföre Fjåls Gästgivaregård låg på vanligt djupt vatten, blefvo på tvenne timmar medan folket vilade så kringbäddade af jord, att de nu ligga på fasta landet."

Brevet skrevs till brukets "intressenter" i Stockholm. Kanske överdrev brukspatronen något, han behövde pengar för att reparera skadorna efter katastrofen. De materiella skadorna: vattensågar, laxfisket o s v, värderar han till "En tunna Guld och häruti deltager Lögdö bruk för 1/8."

Sandsten från Björkö

Fjåls Gästgiveri låg på norra stranden, där älvfåran bildar en nästan nittiograders krök och delar sig. Mellan flodarmarna ligger Skeppsholmen, i dag Midlanda flygplats. Lite längre norrut låg Stavre lastageplats och Lögdö bruks malmbod.

Min förmodan är att Arholmaskutorna kommit med last av sandsten från Björkö. Efter omlastning till sk haxar, grundgående segelpråmar, fraktades sandstenen vidare genom Ljustorpsån till masugnen för att användas som pip- och/eller ställsten.

Magnus Huss, en bondson från Torps socken, blev efter katastrofen en isolerad människa. I förordet till sin roman "Vild-Hussen" (1973) skriver Lars Molin:

"Detta är berättelsen om mannen som inledde

vattenregleringen i Norrland. Under de följande 150 åren fick han tusentals efterföljare, men ingen har väl varit så omtalad som Magnus Huss, så förtalad och nervärderad. Först nu i atomkraftverkens tid kanske vi förstår hans verk.”

Magnus Huss hittades midsommaren 1797 drunknad i Indalsälven nedom Liden. Det råder delade meningar om han dränkte sig eller drunknade. Han begravdes på Lidens kyrkogård. En minnessten är rest vid Lidens gamla kyrka.

Men Arholmabåtarna då? Efter förfrågan hos sakkunniga i hembygdsföreningen på orten skyfflade de sig förmodligen loss med hjälp av det strömmande vattnet och seglade hem. I Indalsälvens delta finns de inte kvar!

Finns det någon muntlig tradition inom någon av Arholmas redarfamiljer som kastar ljus över dessa båtar och eras öde? Då är jag tacksam om ni hör av er till redaktionen för Våra öar.

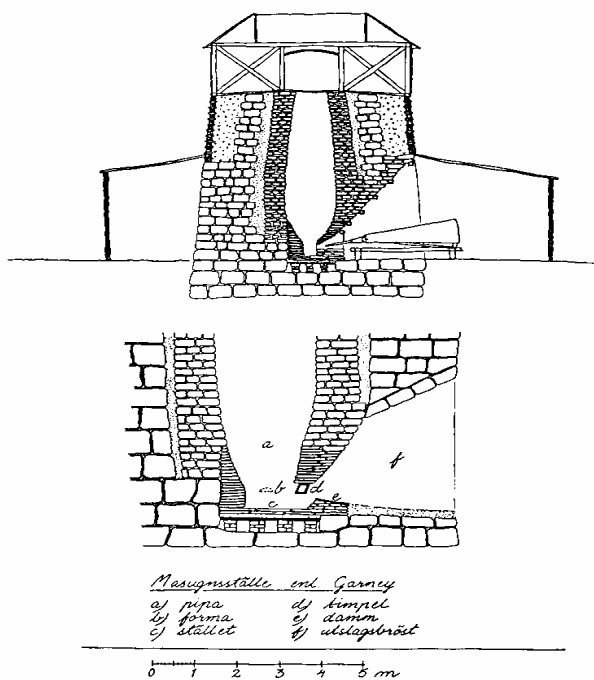

Fig. 1. Principen för en svensk masugn, multimmerhytta.

Många masugnar byggdes med sandsten från Björkö, dels i pipan (övre bilden), dels i stället (nedre bilden). Därför talar man om pipsten och ställsten.

Sandsten var guld på Björkö

Av Jerker Persson

Det var ingen slump att det låg två skutor från Arholma vid Fjåls Gästgivaregård i Indalsälven, när Vild-Hussen tömde Ragundasjön. De hade fraktat sandsten från våra öar till Lögdö Bruk, där den skulle användas för att bygga eller förbättra en masugn. Roslagssandsten hade gott anseende bland bruksägarna. Den stod bra emot hettan i ugnarna.

I boken *Redare i Roslagen* ger Kerstin G:son Berg en bra bild av sandstens betydelse i våra bygder under gångna tider. I början av boken beskriver hon näringarna på öarna under 1500- och 1600-talen, och där kan vi läsa: ”En extra inkomstkälla för det sydliga Väddö, för stora delar av Vätö samt för det östligaste Rådmansö utgjorde huggning av kvarnsten m.m. av de sandstensblock, som rikligt förekom i marken och även i sjön. Hos tullen vid Blockhusudden antecknades på 1620- och 1630-talen mest kvarnstenar, men också slipsten, stentrummor samt någon enstaka gång ställsten till masugnar. Sandstenshuggningen hade på sin tid haft Gustav Vasa som pådrivare, ehuru det ej klart framgår av det sparsamma källmaterialet, om han också varit dess introduktör”.

Hon berättar om de hårda tiderna under andra halvan av 1600-talet. Flera missväxtår, tunga avgifter för husbehovseglationen och utökade dagsverken åt de adelsmän, som ägde gårdarna på våra öar. Missnöjet växte ikapp med alla bördor, och Lidös rättare fick vid ett tillfälle stryk av några uppretade rospiggar i Väster Edsvik, när han kom för att kräva utlagorna.

Sandstenen var sista reserven

På hösttinget 1688 klagade skattefrälsebönderna i våra bygder på de tunga ekonomiska bördorna. De ville ha nya kontrakt, annars kunde de inte fortsätta att driva sina hemman. Man pekade på att skogen var förbrukad, fisket hade slagit fel och att spannmålsskörden inte ens gav tillbaka utsädet. Sandstenshuggningen blev räddningen för många, enligt Kerstin G:son Berg:

På Västra Edsviks marker på Nordanholmen finns det många gropar efter bortsläpade sandstensblock

”Den enda resurs man inte hade några anmärkningar mot var sandstenen, varken på tillgången eller på avsättningen. Sandstenshuggningen var reserven, när allt annat tog slut, något som också förklarar varför byarna på östra Björkö, inom sandstensbältet, hade lättare att hålla huvudet över över vattnet än byarna på öns västra sida.”

Uppsving och nedgång

Efter Karl XII:s krig och freden i Nystad fick Sverige ett uppsving. Folkmängden steg och konjunkturerna blev bättre. De svenska järnbruken hade god avsättning för sina varor, vilket gynnade Björkö-bygden. Där fanns det sandsten för masugnarna, och där fanns det redare som kunde skeppa stenen. Man samverkade framgångsrikt. Den som inte hade egen båt kunde hyra lastutrymme av någon annan och betala med huggen sandsten. Det gällde att få full last.

Kerstin G:son Berg redogör för hur det blir det allt färre sandstenslaster från Björkö i början av 1800-talet. Stenen håller helt enkelt på att ta slut och dessutom minskar efterfrågan på pip- och

ställsten. Öborna söker sig andra näringar – fraktseglationen tar fart; redarepoken tar vid.

Åren kring 1900 fick sandstenshuggningen något av ett uppsving. Det berättar Karl Lindqvist om i *Där jag och fäder vandrat*. ”Då byggdes Nationalmuseet (han menar Nordiska museet) på Djurgården av vår sandsten. Den bröts upp i markerna och såldes för 5 kr/m³ har det berättats för mig. Den kördes på drögar (ett slags kälke) till någon plats vid sjön. Där höggs sedan stenen och lastades på en båt.”

Björkö's sandstensbrytning fick ett storstilat slut. Enligt Hans Eklunds bok *Roslagens skutor* (1989) bröts och bearbetades den sista sandstenen på Björkö i vad han kallar Storbrottet, som ägdes av Stockholms stad. Han vet till och med att det var så ont om sandsten ”att de sista blocken måste tas från sjöbotten”. Dessa sista stenar levererades till Stockholm, där de fogades in i Ragnar Östbergs vackra stadshus. Ett bättre monument till minne av Björkö's sandstenshuggare kan man inte tänka sig!

Så här blir det sandsten

Väder och vind gör att berg spricker och nöts ner; det vittrar. Berg blir block, block blir grus, och grus blir sand.

Bäckar, åar och floder för med sig sanden ut i havet, där den sjunker till botten. Sandskiktet blir tjockare och tjockare, tyngre och tyngre. Trycket ökar i bottenskiktet och pressar bort vattnet mellan sandkornen. Havsvattnets mineralsalter börjar fällas ut och binder ihop sandkornen; ungefär som cement. Sanden har blivit sandsten.

Långt före vår istid bildades sandsten på botten av det som i dag är Ålands hav. Den senaste inlandsisen bröt loss större och mindre sandstensblock. När isen smälte undan blev blocken liggande på botten av det hav som bildades efter isen. När landet steg ur havet låg blocken spridda i terrängen, och just i våra bygder låg de så tätt att man senare har kallat området för sandstensbältet (östra Björkö, Vätö och Rådmansö).

Det finns gott om sandsten i odlingsrösena på Björkö

Det finns flera platser på Björkö där man kan se lämningar efter sandstenshuggning. I strandkanten av Sjöstadsviken finns gott om flis, och på Västra Edsviks marker på Nordanholmen finns det många gropar efter uppgrävda block. Längst ut på Nordanholmen finns det rikligt med flis längs stranden. Även på östra stranden av Bofjärden finns det rester av sandstenshuggning.

Fläckig sandsten kallas ibland för leopard-sandsten och den finns på Björkö

En sandsten från Björkö som först blev kvarnsten, som sen blev trädgårdsbord

Var finns Björkös största sandsten?

När det var gyllene tider för sandsten grävdes det ena stora blocket upp efter det andra. Även mindre stenar gick åt för bl a slipstenar. Man bär-gade också block som låg på havsbotten nära stränderna.

Men all sandsten kan knappast ha gått åt. Här och där kan man än i dag se ganska rejäla klumpar. Men var finns det största kvarvarande sandstenblocket på Björkö i dag?

Ge oss ett tips så fotograferar vi och publicerar bjässarna i nästa nummer av Våra öar

Ett gammalt timmerhus berättar

Av Arne Arnesson

Jag tror jag föddes 1720. Troligen uppvuxen i Roslagen. Här, i Varsvik utanför Hallstavik uppfördes jag till något som kallas sommarvarsel, ett hus där största delen upptogs av ett stort kök med bakugn. Resten blev visthus och övervåningen selkammare och sädesupplag. Bredvid mig på gården uppfördes ett boningshus i 2 våningar och en ladugård samt en loge och en smedja. Ja, här stod jag i många år. Centrum för aktivitet under några veckor på sommaren då all mat lagades till det inhyrda slätterfolket. Åren gick, och jag hade ingen riktig funktion att fylla.

Herrskapsfolket flyttade. Gården stod tom och öde i många år. Så plötsligt köpte ett skogsbolag marken vi fanns på. Vi stod i vägen. En annons i Post o. Inrikes Tidningar talade om att vi var till salu. Stora huset och ladugården såldes direkt, men jag och en lada stod ensamma kvar. Vi skulle gå bra att elda med, meddelade en ny annons. Den här gången fick mina räddare Margareta och Arne klart för sig att dom gärna ville ha mig. Gissa om jag blev glad. Med lite vemod såg jag hur ladan plockades ner till ved. Men mina nya vänner åkte upp från Stockholm varje lördag och söndag.

1961 på hösten började de sätta nummerlappar på varje stock och varsamt plocka ner mig. På taket var det gammalt handslaget tegel, som det tyvärr inte gick att ta till vara. Under teglet låg ett spåntak. Takstolar och bjälkar var väl bevarade. Allt lades i en stor trave som täcktes med en presenning. Nu var frågan: Varthän skulle jag? Jag låg någon månad på platsen i Varsvik och väntade.

Men så en kall dag (-21°) före Lucia 1961 kom en liten svart Volkswagen åtföljd av en lastbil. Nu var det dags för avflyttning. Jag åkte först; Hallstavik, Häverö, Ortala och Elmsta, ner mot Björkö, där vi svängde mot Marum och över fotbollsplanen vid Norra Latin. Där i skogen hamnade jag. Över med presenningen igen.

Hela vintern låg jag där i småbitar. Det var nämligen så att tomten (vid sjön), där jag skulle uppfö

ras, inte var avstyckad. Men nu hände allt snabbt. Plötsligt kom bonden Karl Broström och hans son Sven med traktor. Vägen upp var bara i stort sett en kostig. Jag tänkte; hur ska det här bli? Så blev det en hög av mig igen på en annan plats uppe i skogen. Nu började det roliga. Jag skulle bli hus igen.

Arne och Margareta ordnade något som kallas för grund för mig att stå på; mina delar måste nu sorteras upp. Ni ska veta att mina delar är tunga och långa samt att jag inte får brytas itu. Det kändes skönt att bli uppställd igen. Vilken plats, sen! Vid sjön. Sedan fick jag ny inredning. Köket fick nya skåp, kammaren med bibehållen takhöjd.

Övre våningen blev övre hall och längst in sovrum. Utanpå nytt tegel på taket, nya fönster och dörrar. Ja, här står jag nu. Barn och barnbarn trivs hos mig. Om inget inträffar står jag säkert kvar i tvåhundra år till.

Tack snälla Arne och Margareta för att ni tog hand om mig!

Så här såg jag ut för mer än fyrtio år sedan, strax före flyttningen till Björkö. Lite charmigt bohemisk, eller hur? Arne och Margareta föll pladask!

Se så rak i ryggen jag blivit!

Byggmästare Lasse Nilsson och hans grabbar i Salnö har renoverat Björkö-Arholma kyrkas klockstapel under hösten 2003. De har bytt botenstockar och några strävor.

Klockstapeln är av klockbocktyp och byggdes 1910 av Karl Ekström i Kulla. Förebilden hämtades från Johannelunds missionsinstitut i Sickla, där det fanns "en tilltalande stapel".

Klockan göts 1910 av Beckmans klockgjuteri i Stockholm. Kyrkan byggdes 1890, då som bönhus för Björkö evangelisk-lutherska missionsförening.

1914 blev Björkö-Arholma en egen församling efter att tidigare ha varit en del av Vätö församling. Men redan 1910 fick vi en egen komminister. Han hette Lennart Tillgren.

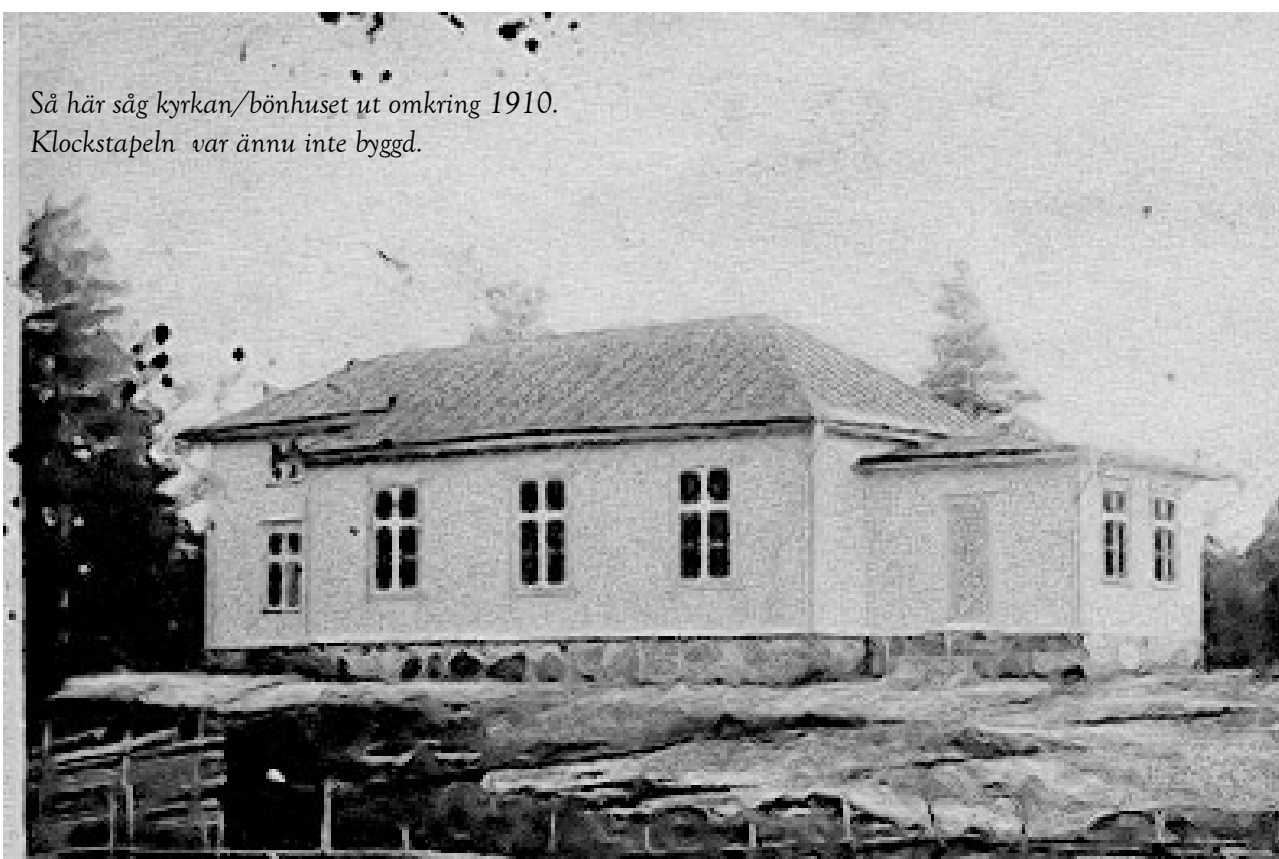
1917 gjorde ärkebiskop Nathan Söderblom visitation i församlingen. Han "äskade om uppförandet av en ny kyrkobyggnad", men en ledamot i kyrkostämman menade att "man borde bordlägga ärendet till världskriget vore ändat". Så blev det.

1928 renoverades kyrkobyggnaden ordentligt

Björkö kyrkas klockstapel med nya strävor

och invigdes på Mikaelidagen av ärkebiskopen Söderblom, som tidigare samma dag hade invigt Arholma kapell.

*Så här såg kyrkan/bönhuset ut omkring 1910.
Klockstapeln var ännu inte byggd.*

Strömavbrottens mörka vinter

Det har varit en extra mörk höst och vinter på södra Björkö och Arholma. När julstöket pågick för fullt och skinkan doftade i grytorna gick strömmen, och det var på vippen att julaf-ton hade fått firas med enbart levande ljus och vedspis. Sedan följde det ena strömavbrottet efter det andra.

En vanlig syn på södra Björkö och Arholma under vintern. Liljeholmen svarade för belysningen istället för Vattenfall.

Vi tror oss ha fått en någorlunda klar bild av problemen. På våra öar finns det fyra linjer som svarar för elförsörjningen: Arholma-linjen med Skeppsmyra, Marumslinjen, Simpnäslinjen och Backalinjen.

Spruckna isolatorer och dålig kabel

De flesta avbrotten har inträffat på Arholmalinjen. Där har elstolparnas isolatorer varit monterade på aluminiumhållare. Dessa har utvidgat sig så kraftigt under varma sommardagar att många isolatorer har spruckit. Höstens regn och vinterns snö har trängt in i sprickorna och orsakat kortslutningar. Dessutom har sjökabeln mellan Sterbsnäs och Skeppsmyra-Skaten varit i dåligt skick. Ännu fler kortslutningar och ström-

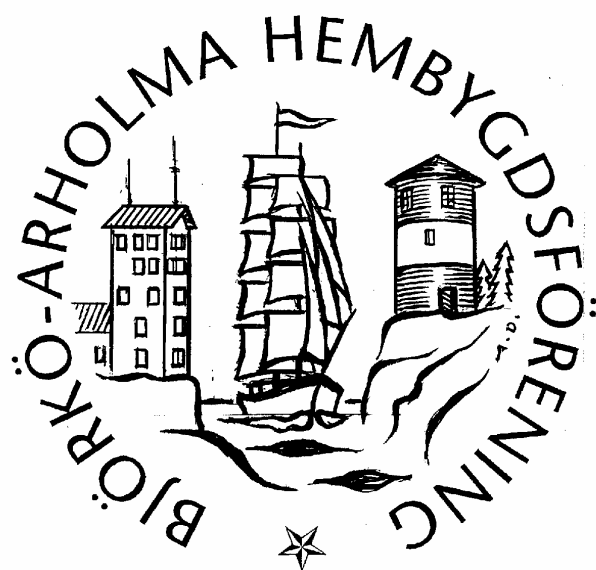
avbrott.

De övriga linjerna har klarat sig bättre, eftersom isolatorerna sitter på hållare av järn, som inte utvidgar sig lika kraftigt som aluminium. Vissa sträckor på dessa linjer har även ett slags inplastade ledningar (BNX-ledningar) som klarar t. ex nedfallna grenar.

De värsta felen på Arholma-linjen har åtgärdats, så nu skall även södra Björkö och Arholma slipa de täta strömavbrott som inträffade i vintras.

Vår nya logga

Anders Djerf har formgivit vår nya logotype. Vi har naturligtvis kvar skeppet som seglar mellan Simpnäs lotsstation och Arholma båk, men namnet är ändrat till Björkö-Arholma Hembygdsförening.

Våra Öars redaktion

Jerker Persson och Lena Svenonius
Adress: Svenska Manus, Marum 4303,
760 42 Björkö
Tel: 0176-915 55 (JP). 0176-916 70 (LS)
E-post: edsvik@spray.se

Vi vill gärna låna gamla bilder från Björkö och Arholma, gärna amatörbilder.

Du är välkommen att berätta minnen eller Du kanske kan visa någon gammal torpgrund eller något annat kulturminne.

Välkomna med bidrag!

Välkommen i sommar

Arholma Handel

Måndag-torsdag 9.30-19.00

Fredag 9.30-20.00

Lördag 9.30-16.00

Söndag 12.00-16.00

Arholmadagen med marknad 10 juli

Arholma passbåt. Turupplysning 0176-561 16

Björkögården – kiosk och café

Från midsommar, alla dagar 10.00-16.00, ofta längre

ICA Barometern

Öppettider f o m midsommarveckan

Måndag-fredag 9.00-19.00

Lördag-söndag 10.00-18.00

Den första lördagen i juli varje år arrangeras Barometerns dag

Simpnäs hamncafé

F o m midsommar:

Måndag- torsdag 10.00-20.00

Fredag-lördag 10.00-18.00

Söndag 11.00-18.00

Simpnäs kiosk

Alla dagar 10.00-20.30

Lösning: På X med Våra Öar nr 4

	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	X	Y	Z	Å
A	H	J	U	L	Å	N	G	A	R	E		S	
B	Ä				S		E	N		F	L	Y	K
T	L	E	A	L	Ö	S		K	Å	T	O	R	
D	G		P		G		L	O	M	E	D	E	L
E	Å	T	A	L	A	R		M		R		R	Ö
F	N		P		T		O	M		O	L	I	V
G	G	I	P	S	A	S		A		R	I	K	S
H	A	N	A	M	N	E	S		U	D	D		Å
I	R	K		I		J	A	K	T		A	L	N
J	E	R	O	T	I	S	K		H	Å		E	G
K		Ö	R	T		A	L	H	A	M	B	R	A
L	E	K	R	A	R		I		M	I	L	O	R
M	U	T	E		T	Å	G	Å	N	G	A	R	E

Vinnare:

Första pris - en sjösäck till Ingrid Pellkvist som skickade in den enda rätta lösningen.

Andra pris - ett paket kaffe till Inger och Erik Hoff som skickade in en kreativ variant av rätt lösning. De hittade ett sätt att kringgå redaktionens tryckfelsmiss på G1.

Ny bokguide om skärgården

Ulf Sörenson har i flera år rest runt i Stockholms skärgård, forskat och fotograferat. Resultatet har blivit *Vägvisare till Stockholms skärgård*, en 383 sidor tjock och rikt illustrerad pocketbok, utgiven av Prisma i samarbete med länsstyrelsen i Stockholm och Skärgårdsstiftelsen. Priset är ca 250 kr.

Den här vägvisaren är en rik källa för den som färdas i skärgården: rik på fakta, vägledande kartor, berättande bilder och en alldeles utmärkt registeravdelning med lästips, hänvisningar till museer och övernattningsställen samt ett person- och Ortsregister.

Björkö och Arholma beskrivs på drygt 12 sidor och skildringen är betydligt fylligare än i de flesta turistguider om skärgården. Sörenson är väl påläst och orienterad, även om registret råkar placera Björkö i Vätö socken! Han berättar om våra fina redargårdar, om kyrkan och om Harald Lindberg. Simpnäs och Sjömannaföreningen med sitt museum presenteras, och byarna på södra Björkö har fått ette get litet avsnitt. Arholma behandlas för sig under rubriken Norra utposten.

Vägvisare
till Stockholms
skärgård

